

GRZEGORZ TYLEC*

Private copying levies. Roszczenie od posiadaczy urządzeń reprograficznych z art. 20¹ ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz jego przedawnienie

Private copying levies w prawie europejskim – uwagi wprowadzające

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹ zawiera szczególne regulacje prawne, których celem jest rekompensata strat majątkowych, których doznają podmioty uprawnione z tytułu praw autorskich z powodu dokonywanego zgodnie z ustawą dozwolonego użytku osobistego utworów. Regulacje te zawarte są w treści art. 20 oraz 20¹ pr. aut. oraz rozporządzeniach wykonawczych wydanych do tych przepisów², opłaty te określane w anglojęzycznej literaturze mianem *private copying levies*.

Art. 20 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych dotyczy opłat obciążających producentów i importerów urządzeń kopiujących i czystych nośników, art. 20¹ pr. aut. zaś opłat od przedsiębiorców prowadzących tzw.

* DR HAB. GRZEGORZ TYLEC, PROF KUL – Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej KUL Jana Pawła II; e-mail: grzegorztylec@kul.lublin.pl.

¹ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych Dz.U. z 2018 poz. 1191 j.t. (dalej jako pr. aut.).

² Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie określenia kategorii urządzeń i nośników służących do utrwalania utworów oraz opłat od tych urządzeń i nośników z tytułu ich sprzedaży przez producentów i importerów (Dz.U. z 2003 r., Nr 105, poz. 991 ze zm.; Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27 czerwca 2003 r. w sprawie opłat uiszczanych przez posiadaczy urządzeń reprograficznych Dz.U. z 2003 r. Nr.132, poz. 1232.

punkty reprograficzne³. Przepisy te stanowią implementację uregulowań dyrektywy 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym⁴. W art. 2 wskazanej dyrektywy zagwarantowano podmiotom praw autorskich i pokrewnych wyłączne prawo do zezwalania lub zabrania bezpośredniego lub pośredniego, tymczasowego lub stałego zwielokrotniania utworu, przy wykorzystaniu wszelkich środków i w jakiejkolwiek formie w całości i w części. Uprawnienie to zostało zagwarantowane autorom – w odniesieniu do ich utworów, dla artystów, wykonawców – w odniesieniu do utrważeń ich przedstawień, dla producentów fonogramów – w odniesieniu do ich fonogramów, dla producentów pierwszych utrważeń filmów – w odniesieniu do oryginału i kopii ich filmów, dla organizacji radiowych i telewizyjnych – w odniesieniu do utrważeń ich programów, niezależnie od tego, czy te programy transmitowane są przewodowo lub bezprzewodowo, włączając przekaz kablowy lub satelitarny.

W art. 5 ust. 2 lit. b dyrektywy 2001/29 przewidziano jednak wyjątki od zasady wyrażonej w cytowanym wyżej art. 2 dyrektywy, stwierdzono, że państwa członkowskie mogą wprowadzić wyjątki lub ograniczenia w odniesieniu do prawa do zwielokrotniania sformułowanego w treści art. 2 dyrektywy, w odniesieniu do zwielokrotniania na dowolnych nośnikach przez osobę fizyczną do prywatnego użytku i do celów „ani bezpośrednio, ani pośrednio handlowych, pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę, uwzględniającą zastosowanie lub niezastosowanie środków technologicznych w odniesieniu do utworów lub przedmiotów objętych ochroną”.

Wskazana wyżej dyrektywa spowodowała m. in. że w większości państw europejskich, wprowadzone zostały prywatne systemy kompensacji dokonywanego zgodnie z prawem kopiowania na użytek osobisty. Warto zaznaczyć jednak, że opłatę od produktów używanych do kopiowania wprowadzono w niektórych państwach europejskich jeszcze przed uchwaleniem dyrektywy unijnej, jej uzasadnieniem były m. in. przepisy Konwencji Berneńskiej⁵, po raz pierwszy opisywane opłaty wprowadziły Niemcy już w 1966 r. następnie Szwecja w 1973 r., Holandia w 1977 r., Finlandia w 1978 r., Dania w 1980 r., Francja w 1988 r., Hiszpania w 1988 r., Włochy w 1993 r., Belgia w 1994 r., Polska w 1994 r., Austria

³ art. 20¹ wprowadzony do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych ustawą z dnia 25 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Dz.U. 2003, Nr 166, poz. 1610.

⁴ Dz Urz UE.

⁵ Konwencja o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r. Polska jest związana aktem paryskim. Akt paryski Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych, sporządzony w Paryżu 24 lipca 1971 r. (Dz. U. z 1990 r. Nr 82, poz. 474, załącznik); S. Ricketson, *The Berne Convention for the protection of literary and artistic works; 1886-1986*, Kluwer 1987, p. 485-486.

w 1996 r., Grecja w 1996 r., Portugalia w 1998 r.⁶. Wśród państw członkowskich UE tylko Cypr, Irlandia, Luksemburg, Wielka Brytania i Malta nie wprowadziły wyjątków dotyczących kopiowania prywatnego. W niektórych krajach, takich jak np. Bułgaria i Słowenia, nie wprowadzono systemu opłat mających na celu rekompensatę twórcom strat związanych z legalnym, prywatnym kopiowaniem. Wprowadzone w państwach europejskich prywatne systemy kompensacji kopiowania różnią się znacznie od siebie. Opublikowany w 2017 r. przez WIPO raport wskazuje, że w różnych krajach istnieją znaczące różnice w kluczowych obszarach, takich jak poziomy taryfy, rodzaje produktów (urządzeń kopiujących czy czystych nośników) od sprzedaży których można pobierać opłaty, różne są także narzędzia prawne służące ustalaniu wielkości i egzekwowaniu opłat⁷.

W 2014 r. Parlament Europejski przygotował na posiedzeniu plenarnym raport: „*Report on private copying levies*”⁸ w którym wskazał, że funkcjonujący obecnie system opłat rekompensujących dozwolony użytek wymaga modernizacji i harmonizacji. Wezwał Komisję Europejską do przedstawienia wniosku ustawodawczego w celu dokonania przeglądu dyrektywy 2001/29/WE w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym, w tym przepisu dotyczącego pełnej harmonizacji wyjątków i ograniczeń, między innymi w odniesieniu do prywatnego kopiowania. Parlament podkreślił, że obecny fragmentaryczny system praw autorskich wymaga reformy, aby ułatwić dostęp do utworów i zwiększyć (globalny) obieg treści kulturalnych i kreatywnych. Ponieważ modele biznesowej eksploatacji utworów dostępnych online przechodzą ostatnimi czasy istotną metamorfozę, następuje przejście z modelu własności utworu na model oparty na dostępie do niego powiązany z ofertą dostępu do treści strumieniowych lub umożliwiających pobranie tymczasowych plików do pobrania zamiast ich fizycznych nośników. Parlament Europejski wskazał, że dyskusja dotycząca *private copying levies* będzie dalej toczyć się w kierunku ustalenia czy kopie wykonane w chmurze oraz z usług licencjonowania online znajdują się w zasięgu zakres wyjątku dotyczącego prywatnego kopiowania oraz przyjęcia ogólnoeuropejskich regulacji dotyczących sposobów naliczania i egzekwowania omawianych opłat⁹.

⁶ Por. L. Guibault, *The Reprography Levies across the European Union*, Institute for Information Law Universiteit van Amsterdam 2003, s. 1.

⁷ Por. H. Wijminga, W. Klomp, M. van der Jagt, J. Poort, *International Survey on Private Copying. Law & Practice 2016*, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1037_2017.pdf, s. 3.; L. Guibault, *The Reprography Levies across the European Union*, Institute for Information Law Universiteit van Amsterdam 2003, s. 2 i n.

⁸ *Report on private copying levies*, A7-0114/2014, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2014-0114&language=EN>

⁹ H. Wijminga, W. Klomp, M. van der Jagt, J. Poort, *International Survey on Private Copying Law & Practice 2016*, WIPO 2016, s. 5, <http://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4183>

Private copying levies w polskim prawie autorskim

Polski ustawodawca skorzystał z możliwości wprowadzenia wyjątku od ogólnej zasady wyrażonej w art. 2 dyrektywy. Wyrazem tego jest treść art. 23 polskiej ustawy o pr. aut. który stwierdza, że: (ust 1.) „Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego. Przepis ten nie upoważnia do budowania według cudzego utworu architektonicznego i architektoniczno-urbanistycznego oraz do korzystania z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu, chyba że dotyczy to własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym. (ust 2) Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego”. Treść art. 23 pr. aut powinna podlegać wykładni w powiązaniu z treścią art. 35 pr. aut., który stwierdza, że „Dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słusne interesy twórcy”. W piśmiennictwie stwierdzono, że klauzulę generalną z art. 35 pr. aut. należy stosować tylko wówczas, gdy konkretna postać eksploatacji objęta dozwolonym użytkowaniem jest nietypowa albo gdy zakres eksploatacji utworu przybiera taki rozmiar, że dotychczasowe ramy przepisu ustanawiającego dozwolony użytek (osobisty lub publiczny) okazują się zbyt szerokie i konieczna staje się jego swoista korekta za pomocą art. 35 pr. aut. J. Barta i R. Markiewicz stwierdzają, że art. 35 pr. aut. nie należy odnosić do kopiowania, kserowania prowadzonego dla użytku osobistego. Wskazani autorzy są zdania, że skoro ustawodawca nie określił górnego limitu kopiowanych z książki stron to uznać należy, że nie jest bezprawne kserowanie na własne potrzeby „nawet całego podręcznika, całego numeru czasopisma czy całej encyklopedii”¹⁰.

Jak wskazano w piśmiennictwie wynikające z art. 20 i 20¹ pr. aut. opłaty rekompensować mają twórcom i ich następcom prawnym straty, których doznają oni w sferze majątkowej na skutek, wykonywanego w zgodzie z prawem, użytku osobistego utworów¹¹. M. Kępiński i B. Kleban stwierdzili, że wskazane przepisy „mają stanowić swego rodzaju wynagrodzenie za umniejszanie liczby kopii nabywanych egzemplarzy utworów i innych przedmiotów ochrony skut-

¹⁰ J. Barta, R. Markiewicz, *Nieporozumienia wokół reprografii*, „Rzeczpospolita” 2002, nr 11, s. 15.

¹¹ Por. M. Czajkowska-Dąbrowska, *Opłaty reprograficzne – osobliwości konstrukcji, dylematy praktyki* [w:] K. Ślęzak (red.), „Studia i analizy Sądu Najwyższego”, t. VI, Warszawa 2012, s. 153–154; M. Gołda-Sobczak, *Opłaty reprograficzne w polskim prawie autorskim jako forma zarządzania kulturą*, *Zarządzanie w kulturze* 2014, nr 15, z. s. 135.; J. Błęszyński, *Podział opłat od producentów i importerów urządzeń kopiujących*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2001, nr 12, s. 2; J. Szczotka [w:] M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, M. Mozgawa, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, Bydgoszcz 2006, s. 72.

kiem ich zwielokrotnienia dla użytku osobistego”¹². J. Bleszyńska-Wysocka wskazała, że opłaty reprograficzne „stanowią szczególną konstrukcję roszczenia cywilnoprawnego niezależnego od podmiotowego prawa twórców oraz prawa własności wydawców, zarówno co do konstrukcji tego prawa, podmiotów zobowiązanych do wnoszenia opłat i uprawnionych do ich dochodzenia oraz mechanizmu realizacji”¹³. Uznano, że skoro nie sposób ustalić, które konkretnie utwory były eksploatowane w ramach użytku prywatnego i jak często to opłatą obciążyć należy wszystkie podmioty korzystające z utworów¹⁴.

Warto zauważyć, że obowiązek uiszczania opłat opisanych w art. 20 i 20¹ pr. aut. nie wynika z jakiegokolwiek stosunku prawnego między uprawnionymi a podmiotami zobowiązanymi do wnoszenia opłat. W piśmiennictwie stwierdzono, że z tego powodu nie ma podstaw, aby organizacja zbiorowego zarządzania zajmująca się zbieraniem opłat reprograficznych mogła wystąpić z roszczeniem opartym na treści art. 79 pr. aut. przeciwko podmiotom zobowiązanym do uiszczenia tych opłat¹⁵. Zarówno art. 20 jak i art. 20¹ pr. aut. kreują zobowiązanie *sui generis*, które powstaje wskutek zrealizowania określonego w ustawie stanu faktycznego. Cechą charakterystyczną omawianej regulacji prawnej jest to, że kreowany przez wskazane przepisy stosunek prawny, w tym m. in. dług obciążający podmioty zobowiązane, powstaje całkowicie niezależnie od woli stron tegoż stosunku prawnego. Jest on konsekwencją zrealizowania stanu faktycznego opisanego w treści ustawy a dotyczącego produkcji i importu czystych nośników i urządzeń kopiujących oraz zawodowo dokonywanej działalności reprograficznej. W polskiej doktrynie prawa powszechnie uznaje się, że mimo tego, że opisywane roszczenia mają charakter cywilnoprawny nie są postaciami odpowiedzialności za szkodę i nie pozostają w związku przyczynowym z czymkolwiek uszczerbkiem. Jak wskazał J. Bleszyński „Roszczenie to ma charakter szczególny i w szczególności nie jest związane z konkretnym aktem eksploatacji utworu”¹⁶.

¹² M. Kępiński, B. Kleban [w:] J. Barta (red.), *Prawo autorskie. System prawa autorskiego*, t. 13, wyd. 3, s. 728.

¹³ J. Bleszyńska-Wysocka, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r.*, V CSK 22/08, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2010, nr 3, s. 30–36; J. Bleszyńska-Wysocka, *Pojęcie importera w świetle art. 20 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2013, nr 9, s. 1–16; podobnie J. Marcinkowska, *Dozwolony użytek w prawie autorskim. Podstawowe zagadnienia*, „Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ” 2004, nr 87, s. 229.

¹⁴ por. Monika Czajkowska-Dąbrowska *Opłaty reprograficzne – osobiwości konstrukcji, dylematy praktyki* w: *Studia i Analizy Sądu Najwyższego* tom VI, red. K. Ślęzak, Warszawa 2012, s. 153 i n.

¹⁵ A. Nowak-Gruca, *Prawo do wynagrodzenia. Cywilnoprawna ochrona autorskich praw majątkowych w świetle ekonomicznej analizy prawa*, Warszawa 2013, s. 177.

¹⁶ Bleszyński J. *Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 24 lutego 2009 r.*, I ACa 99/09, PUG 2009, nr 7, s. 14 i n.

Warto w tym miejscu zauważyć jednak, że Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 21 października 2010 r. w sprawie C-467/08 (*SGAE przeciwko Padawan*) wydanym w następstwie pytania prejudycjalnego dotyczącego interpretacji pojęcia godziwej rekompensaty w rozumieniu art. 5 ust. 2 lit. b) dyrektywy 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym, podkreślił aby godziwa rekompensata o której mowa w przytoczonej wyżej dyrektywie konieczna była obliczana na podstawie kryterium szkody wyrządzonej twórcom chronionych utworów będącej następstwem wprowadzenia wyjątku kopii na użytek prywatny.

W myśl wskazanych wyżej przepisów polskiej ustawy, wykreowanych na bazie wskazanej powyżej dyrektywy 2001/29/WE, wierzycielami z tytułu opłat reprograficznych są wskazane przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi. Jak wskazano w piśmiennictwie „Ustawa nie wyposaża twórcy lub wydawcy w roszczenia do producentów lub importerów urządzeń i nośników. Do ich dochodzenia umocowana zostaje ustawowo wskazana organizacja zbiorowego zarządzania w ramach powierzonych jej zadań publicznych (przewiduje je art. 104 ust. 1 pr. aut.)”¹⁷. Mimo, że uprawnionymi do otrzymywania opłat reprograficznych są podmioty praw autorskich i praw pokrewnych, to roszczenie o wypłatę tych opłat przysługuje organizacjom zbiorowego zarządzania. Stanowisko to zostało wyraźnie potwierdzone w wyroku SN z dnia 19 czerwca 2008 r.¹⁸, podobnie postanowienie zostało podjęte przez Sąd Okręgowy w Katowicach w dniu 24 lutego 2009 r.¹⁹.

Ogólna charakterystyka opłat od posiadaczy urządzeń reprograficznych z art. 20¹ ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Opłatę od posiadaczy urządzeń reprograficznych, którzy prowadzą działalność gospodarczą w zakresie zwielokrotniania utworów dla własnego użytku osobistego osób opisaną w art. 20¹ pr. aut. pobierają dwie organizacje zbiorowego zarządu, którymi są: KOPIPOL oraz Stowarzyszenie Autorów i Wydawców „Polska Książka”. System podziału pobranych opłat jest dwupoziomowy. W pierw-

¹⁷ Błeszyński J. Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 24 lutego 2009 r., I ACa 99/09, PUG 2009, nr 7, s. 14 i n.

¹⁸ wyroku SN z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 22/08, M. Praw. 2009, nr 8, poz. 440.

¹⁹ Postanowienie Sądu Okręgowego w Katowicach z dnia 24 lutego 2009 r., I C 712/08, niepublikowane, cytuję za E. Traple w: Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), Warszawa 2011, Komentarz do art. 20, art. 20(1) ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych 2011 04 30, Lex/ el 2011, nr 109049.

szej fazie częścią pobranych opłat KOPIPOL dzieli się z innymi organizacjami zbiorowego zarządu jakimi są ZAiKS, Stowarzyszenie Twórców Ludowych, ZPAP, ZPAF, Stowarzyszenie Architektów Polskich SARP. „Polska Książka” przekazuje natomiast część opłat, które z mocy ustawy przypadają wydawcom prasy, Stowarzyszeniu Wydawców ReproPol. Podział opłat po między uprawnionych następuje po potrąceniu kosztów inkasa danej organizacji. Końcowymi odbiorcami pobranych opłat powinny być podmioty uprawnione z tytułu praw autorskich, twórcy ich następcy prawni oraz wydawcy niezależnie od ich „przynależności” lub braku przynależności do określonej organizacji zbiorowego zarządzania. W myśl art. 20¹ pr. aut. obowiązek uiszczenia stosownej opłaty obciąża przedsiębiorców prowadzących działalność reprograficzną. Wysokość tej opłaty określona jest w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 27 czerwca 2003 r. w sprawie opłat uiszczanych przez posiadaczy urządzeń reprograficznych²⁰ i waha się od 1% do 3% wpływów z opisanej w treści przepisu działalności.

Przedawnienie roszczenia wynikającego z art. 20¹ ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych

Obowiązujące przepisy nie definiują pojęcia wymagalności. W piśmiennictwie przyjmuje się, że jest to stan, w którym wierzyciel uzyskuje możliwość żądania zaspokojenia, a dłużnik zostaje obciążony obowiązkiem spełnienia świadczenia²¹. Sposoby ustalenia terminu wymagalności roszczenia określa art. 455 kc, który stwierdza, że „Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania”.

W interesującej nas kwestii wymagalności opłaty reprograficznej z art. 20¹ pr. aut. termin spełnienia świadczenia został określony przez przepis prawa, zgodnie bowiem z treścią § 4 cytowanego wyżej rozporządzenia z dnia 27 czerwca 2003 uprawnione do poboru opłaty reprograficznej organizacje zbiorowego zarządu, pobierają tę opłatę za dany kwartał, w terminie 14 dni po upływie tego kwartału. Z treści przepisu jednoznacznie wynika więc że obowiązek poszczególnych świadczeń realizuje się w odstępach kwartalnych w terminie 14 dni po upływie każdego kwartału. Wskazany przepis rozporządzenia wskazuje termin spełnienia świadczenia (płatności). W piśmiennictwie zwrócono uwagę, że należy dokonywać rozróżnienia terminu płatności i wymagalności roszczenia. Mimo tego teoretycznego rozróżnienia tych dwu pojęć, w praktyce terminy te

²⁰ Dz.U. z 2003 r. Nr 132, poz.1232.

²¹ por. W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2002, s. 303; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania - część ogólna*, Warszawa 2016, s. 293.

zbiegają się w czasie²². Zastrzec jednak należy, że termin spełnienia świadczenia nie może być wyznaczony zanim roszczenie stanie się wymagalne²³. Z nadejściem więc terminu wymagalności roszczenia, wierzyciel, którym jest właściwa organizacja zbiorowego zarządu może wystąpić z powództwem o zaspokojenie roszczenia do dochodzenia, którego jest uprawniona, bez obawy oddalenia żądania jako przedwczesnego.

Data przedawnienia roszczenia, jak wynika z art. 120 kc zależy, od daty wymagalności roszczenia, która jak wskazano zwykle zbiega się z terminem płatności świadczenia. W tych sytuacjach, gdzie źródłem zobowiązania jest umowa, strony już po powstaniu zobowiązania, mogą w ramach swobody kontraktowej zmieniać datę płatności. Na gruncie art. 20¹ pr. aut. takie rozwiązanie jak się wydaje jest niedopuszczalne gdyż termin płatności wynika z treści przepisu rozporządzenia. W świetle art. 20¹ pr. aut. oraz treści cytowanego wyżej rozporządzenia wykonawczego, nie jest także dopuszczalna zmiana terminu płatności opłaty reprograficznej, już po dacie wymagalności roszczenia.

Generalnie strony stosunku prawnego mają co prawda swobodę w zakresie przedłużania i skracania terminu płatności jednak jak wskazał Sąd Najwyższy swobodę tę tracą w chwili nadejścia pierwotnie ustalonego terminu²⁴. Zmiana terminu płatności po dacie wymagalności roszczenia jak wskazuje się w piśmiennictwie byłaby obejściem art. 119 kc. Ewentualne ustalenia dotyczące zmiany terminu zapłaty dokonane po nadejściu terminu wymagalności roszczenia powinny być interpretowane jako przerwanie biegu przedawnienia gdyż dłużnik czyniący z wierzycielem ustalenia dotyczące ustalenia terminu płatności wymagalnego już roszczenia uznaje dług. (art. 123 § 1 pkt 2 kc)²⁵.

Jak stwierdzono w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2011 r.²⁶ roszczenia o ochronę autorskich praw majątkowych przedawniają się w terminach określonych w art. 118 k.c., z wyjątkiem roszczeń o naprawienie szkody, do których ma zastosowanie art. 442¹ k.c. Z treści art. 118 k.c. wynika, że jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, termin przedawnienia roszczenia majątkowego wynosi 10 lat, a w odniesieniu do roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – 3 lata. Wskazany przepis przewiduje więc trzy terminy przedawnienia roszczeń. Termin 10-letni, będący zasadą, termin 3-letni dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz termin 3-letni dla roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Jak słusznie zauważono w piśmiennictwie oraz w orzecznictwie sądowym, organizacja zbiorowego zarządzania „dochodząc odszkodowania z tytułu

²² por. wyrok SN z dnia 12 marca 2002 r., IV CKN 862/00, Lex nr 55122

²³ por. M. Pyziak-Szafnicka, *Potrącenie w prawie cywilnym*, Kraków 2002, s. 99.

²⁴ por. wyrok SN z dnia 12 marca 2002 r., IV CKN 862/00, Lex, nr 55122

²⁵ por. P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny*, red. E. Gniewek, t. I, Warszawa 2004, s. 417.

²⁶ <http://sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia1/I%20CSK%20633-10-1.pdf>

naruszenia autorskich praw majątkowych na rzecz twórców, nie działa jako przedsiębiorca²⁷. W kontekście terminów przedawnienia roszczeń o opłaty reprograficzne z art. 20¹ pr. aut. fundamentalne znaczenie miało będzie więc ustalenie czy wskazany przepis kreuje roszczenie o charakterze okresowym.

Pojęcie świadczenia okresowego w rozumieniu art. 118 kc powinno być interpretowane jako świadczenie pieniędzy lub rzeczy oznaczonych co do gatunku, powtarzające się w określonych odstępach czasu, niestanowiące jednak z góry ustalonej całości (przykładowo: renta, czynsz, alimenty). Świadczenie okresowe jest kreowane przez jeden stosunek prawny, który rodzi obowiązek spełniania świadczeń co pewien czas²⁸. Cechą charakterystyczną świadczeń okresowych wynikających z tego samego stosunku prawnego jest to, że każde z pojawiających się co pewien czas świadczeń jest samodzielne w tym sensie, że ma własny termin wymagalności i odpowiednio do tego wyznaczony początek biegu przedawnienia. Świadczenie jednorazowe podzielone na raty tym różni się od świadczenia okresowego, że od początku trwania stosunku prawnego znana jest całkowita wielkość świadczenia jednorazowego (nawet gdy jest ono podzielone na raty). W wypadku świadczeń okresowych całkowity rozmiar świadczenia, które wygeneruje dany stosunek prawny nie jest znany gdyż jest on zazwyczaj wprost proporcjonalny do czasu trwania danego świadczenia okresowego. W kontekście powyższych ustaleń, w mojej ocenie, są podstawy by twierdzić, że roszczenia, które kreuje art. 20¹ pr. aut. mają charakter okresowy i w związku z tym przedawniają się one w okresach 3 letnich.

Jak wynika z cytowanego już powyżej § 4 rozporządzenia uprawnione do poboru roszczenia organizacje zbiorowego zarządu pobierają opłatę za dany kwartał w terminie 14 dni po upływie tego kwartału. Zasady logicznej wykładni nakazują przyjąć, że ze stwierdzenia, że uprawnione organizacje zbiorowego zarządu „pobierają opłatę za dany kwartał” wynika skorelowany z tym uprawnieniem obowiązek do dokonania tego świadczenia w tych właśnie okresach. Z treści art. 481§ 1 kc wynika, że „Jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi”. Wskazany przepis prawa będzie podstawą do domagania się przez uprawnione o.z.z. od podmiotów zobowiązanych do uiszczania opłat reprograficznych odsetek za czas opóźnienia w płatności należnych świadczeń.

²⁷ por. D. Sokołowska, *Opłaty reprograficzne*, Warszawa 2014, Rozdział II, 7.1, Lex/el, oraz cytowane tam orzecznictwo i literaturę.

²⁸ por. B. Kordasiewicz (w:) *System Prawa Prywatnego* t. II, Prawo cywilne – część ogólna, (red.) Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 545.

Powszechnie przyjmuje się, że odsetki za opóźnienie są świadczeniem okresowym²⁹. roszczenie o odsetki za opóźnienie, jako świadczenie jednorazowe, dzieli los roszczenia głównego i przedawnia się z upływem terminu przedawnienia roszczenia głównego. Jak wskazał Sąd Najwyższy jeżeli dłużnik podnosi uzasadniony zarzut przedawnienia dochodzonego od niego roszczenia, odsetki za opóźnienie mogą być naliczane tylko za czas do chwili przedawnienia roszczenia³⁰.

Zakończenie

Z przedstawionej analizy wynika, że funkcjonujące w obrębie prawa autorskiego opłaty reprograficzne określane mianem *private copying levies* mają na celu rekompensatę strat majątkowych powstałych na skutek dozwolonego użytku osobistego w sferze majątkowej podmiotów praw autorskich. Mimo tego, że obowiązek ich wprowadzenia w poszczególnych państwach europejskich wynika z dyrektywy UE to funkcjonują one efektywnie jedynie w niektórych państwach europejskich, ponadto konstrukcje prawne, które realizować miały zakreślone w prawie europejskim cele stawiane *private copying levies* w istotny sposób różnią się w poszczególnych państwach i różny jest także stopień ich efektywności. Na gruncie polskim funkcjonujący obecnie model jest często krytykowany m. in. przez producentów sprzętu elektronicznego, zobowiązanych do uiszczania opisywanych opłat z drugiej strony jest on nadzieją wielu środowisk twórczych na dodatkowe dochody. W praktyce wiele emocji budzi system repartycji opłat pobieranych przez uprawnione organizacje zbiorowego zarządu oraz ich podział. Ustalone przez organizacje zbiorowego zarządu metody podziału zebranych środków oraz koszty repartycji są przedmiotem ciągłej krytyki³¹. Z drugiej strony brak jest konstruktywnych propozycji reformy obowiązującego modelu. Z przytoczonych w treści artykułu rekomendacji Parlamentu Europejskiego wynika, że istnieje wola uregulowania opisywanego problemu na poziomie ogólnoeuropejskim.

²⁹ por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2005, s. 78; E. Rott-Pietrzyk, J. Zrałek, *Uwagi o terminie przedawnienia roszczenia o zapłatę odsetek*, M. Praw. 2004, nr 22, s. 1032; J. Kasprzyś, *Termin przedawnienia roszczenia o zapłatę odsetek za opóźnienie w uiszczeniu ceny sprzedaży - uwagi na tle orzecznictwa SN*, „Głosa” 2001, nr 12, s. 32.

³⁰ Por. wyrok SN z dnia 10 listopada 1995 r., III CZP 156/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 31.

³¹ Por. K. Buliński, T. Filipowicz, *Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi*

ⁱ opłata reprograficzna w Polsce. Analiza na tle rozwiązań stosowanych w wybranych państwach europejskich, Fundacja Republikańska, Warszawa 2017, s. 12 i n., <https://fundacjarepublikanska.org/2017/06/ozz-i-or-polska-raport/>

Bibliografia

- Barta J., R. Markiewicz, *Nieporozumienia wokół reprografii*, „Rzeczpospolita” 2002, nr 11.
- Błęszyńska-Wysocka J., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r.*, V CSK 22/08, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2010, nr 3.
- Błęszyńska-Wysocka J., *Pojęcie importera w świetle art. 20 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2013, nr 9.
- Błęszyński J., *Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 24 lutego 2009 r.*, I ACa 99/09, PUG 2009, nr 7.
- Błęszyński J., *Podział opłat od producentów i importerów urządzeń kopiujących*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 2001, nr 12.
- Buliński K., T. Filipowicz, *Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i opłata reprograficzna w Polsce. Analiza na tle rozwiązań stosowanych w wybranych państwach europejskich*, Fundacja Republikańska, Warszawa 2017, <https://fundacijarepublikanska.org/2017/06/ozz-i-or-polska-raport/>
- Czachórski W., A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2002.
- Czajkowska-Dąbrowska M., *Opłaty reprograficzne – osobliwości konstrukcji, dylematy praktyki w: Studia i Analizy Sądu Najwyższego tom VI*, red. K. Ślęzak, Warszawa 2012.
- Gołda-Sobczak M., *Opłaty reprograficzne w polskim prawie autorskim jako forma zarządzania kulturą, Zarządzanie w kulturze 2014*, nr 15.
- Guibault L., *The Reprography Levies across the European Union*, Institute for Information Law Universiteit van Amsterdam 2003.
- Kaspryszyn J., *Termin przedawnienia roszczenia o zapłatę odsetek za opóźnienie w uiszczeniu ceny sprzedaży - uwagi na tle orzecznictwa SN*, „Glosa” 2001, nr 12.
- Kępiński M., B. Kleban [w:] J. Barta (red.), *Prawo autorskie. System prawa autorskiego*, t. 13, wyd. 3. Warszawa 2014.
- Kordasiewicz B. (w:) *System Prawa Prywatnego t. II, Prawo cywilne – część ogólna*, (red.) Z. Radwański, Warszawa 2008.
- Machnikowski P. (w:) *Kodeks cywilny*, red. E. Gniewek, t. I, Warszawa 2004.
- Marcinkowska J., *Dozwolony użytek w prawie autorskim. Podstawowe zagadnienia*, „Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ” 2004, nr 87.
- Nowak-Gruca A., *Prawo do wynagrodzenia. Cywilnoprawna ochrona autorskich praw majątkowych w świetle ekonomicznej analizy prawa*, Warszawa 2013.
- Pyziak-Szafrnicka M., *Potrącenie w prawie cywilnym*, Kraków 2002.
- Radwański Z., A. Olejniczak, *Zobowiązania - część ogólna*, Warszawa 2016.
- Report on private copying levies”, A7-0114/2014, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2014-0114&language=EN>
- Ricketson S., *The Berne Convention for the protection of literary and artistic works; 1886-1986*, Kluwer 1987.
- Rott-Pietrzyk E., J. Zralek, *Uwagi o terminie przedawnienia roszczenia o zapłatę odsetek*, M. Praw. 2004, nr 22.
- Sokołowska D., *Opłaty reprograficzne*, Warszawa 2014
- Szczotka J. [w:] M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, M. Mozgawa, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu*, Bydgoszcz 2006.
- Traple E. w: *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), Warszawa 2011.
- Wijminga H., W. Klomp, M. van der Jagt, J. Poort, *International Survey on Private Copying. Law & Practice 2016*, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_1037_2017.pdf

Streszczenie

W artykule przedstawiony został ogólny zarys konstrukcji prawnej dotyczącej opłat o czystych nośników i urządzeń kopiujących mających na celu rekompensatę strat majątkowych, których doznają podmioty uprawnione z tytułu praw autorskich z powodu dokonywanego zgodnie z ustawą dozwolonego użytku osobistego utworów. Regulacje te zawarte są w treści art. 20 oraz 20¹ polskiej ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz rozporządzeniach wykonawczych wydanych do tych przepisów, opłaty te określane są w anglojęzycznej literaturze mianem *private copying levies*. W sposób szczególny przeanalizowana została kwestia wymagalności oraz przedawnienia opłat od posiadaczy urządzeń reprograficznych, którzy prowadzą działalność gospodarczą w zakresie zwielokrotniania utworów dla własnego użytku osobistego osób opisana w art. 201 pr. Aut

Słowa kluczowe: prawo autorskie, reprografia, przedawnienie, wynagrodzenie.

Private copying levies. Claim from holders of reprographic devices under art. 20¹ of the Polish Act on Copyright and Related Rights and its limitation

Summary

The article presents a general outline of the legal structure regarding levy system to compensate authors and publishers for 'reproductions on paper or any similar medium, effected by the use of any kind of photographic technique or by some other process having similar effects. These regulations are included in art. 20 and 20¹ Polish Act on Copyright and Related Rights. In a special way, has been analyzed problem of claim due and limitation of claim levies from holders of reprographic devices who conduct business in the field of reproduction of works for their own personal use, described in art. 201 Polish Act on Copyright and Related Rights.

Keywords: copyright law, reprographics, limitation, private copying levies.
